

Date: 17th June-2026

RAQAMLI TURIZMDA IJTIMOYIY-MEHNAT MUNOSABATLARINI TARTIBGA SOLISH BO'YICHA YEVROPA ITTIFOQI TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR

Ishanhodjaeva Dildora Aleksandrovna

i.f.f.d. Tadqiqotchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yevropa Ittifoqida raqamli va “ikkilamchi” (yashil–raqamli) o'tish sharoitida turizm sohasida ijtimoiy-mehnat munosabatlarini tartibga solish bo'yicha shakllanayotgan yondashuvlar tahlil qilinadi. Eurofound, Yevropa Komissiyasi va boshqa institutlar tayyorlagan hisobot va strategik hujjatlar asosida turizm ekotizimida bandlik, ko'nikmalar, ishni tashkil etish va mehnat sharoitlaridagi raqamli transformatsiya oqibatlari yoritiladi. Platforma mehnati bo'yicha YI Direktivalari va ijtimoiy dialog tashabbuslari misolida raqamli turizm mehnat huquqlari, algoritmik boshqaruv va ma'lumotlarni qayta ishlash masalalari tahlil qilinadi. Maqola yakunida O'zbekiston uchun raqamli turizm mehnat munosabatlarini takomillashtirishga oid institutsional va huquqiy takliflar ishlab chiqiladi, bunda YI tajribasining moslashtirilishi mumkin bo'lgan jihatlari ajratib ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: raqamli turizm, Yevropa Ittifoqi, ijtimoiy-mehnat munosabatlari, platforma mehnati, mehnat sharoitlari, ijtimoiy dialog, O'zbekiston.

Kirish

Yevropa Ittifoqida turizm ekotizimi pandemiyagacha bo'lgan davrda yalpi qo'shilgan qiymat va bandlikka sezilarli hissa qo'shib kelgan bo'lib, u YI iqtisodiyotining eng mehnat talab qiluvchi tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Eurofoundning “Sustainable tourism in a digital age” hisobotida turizm sektori uchun “ikkilamchi o'tish” – ya'ni yashil va raqamli transformatsiya jarayonlarining bir-birini to'ldirishi – bandlik, ko'nikmalar va mehnat sharoitlari uchun yangi imkoniyatlar va xatarlar yaratishi qayd etiladi. Raqamli texnologiyalar (onlayn bronlash, smart destinatsiyalar, katta ma'lumotlar, sun'iy intellekt, platforma iqtisodiyoti) biznes modellari va ishni tashkil etish jarayonlarini o'zgartirib, mehnatni nazorat qilish, baholash va taqsimlashning yangi mexanizmlarini shakllantirmoqda.

YI turizm ekotizimi bo'yicha tahlillar, xususan, sayyohlik agentliklari va turoperatorlar sub-sektorida raqamli va platformaviy xizmatlar kengayishi natijasida 2014–2024 yillarda bandlik kamida 11 foizga qisqarganini ko'rsatadi. Biroq, pandemiyadan keyingi davrda umumiy turizm bandligida talabning tiklanishi va kadrlar yetishmovchiligi fonida raqamli va yashil o'tish mehnat sharoitlari, ish haqi, ish vaqti va ko'nikmalar siyosatini qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda.

O'zbekiston ham turizmni rivojlantirish, barqaror turizm modelini joriy etish va YI bilan hamkorlikda raqamli hamda ekologik standartlarni bosqichma-bosqich joriy etish yo'lida qadam tashlamoqda. Shu bois YI tajribasi raqamli turizm ijtimoiy-mehnat

Date: 17th June-2026

munosabatlarini tartibga solish, platforma mehnatini huquqiy-institutsional jihatdan yo'lga qo'yish va ijtimoiy dialogni kuchaytirish nuqtayi nazaridan O'zbekiston uchun muhim o'rnak bo'la oladi. Maqolaning maqsadi YI tajribasini tizimli tahlil qilish hamda O'zbekiston uchun raqamli turizmda mehnat munosabatlarini takomillashtirishga oid xulosalar va takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Metodlar

Tadqiqot sifat jihatdan tahliliy va komparativ yondashuvga asoslanadi. Maqola quyidagi metodlardan foydalanadi:

- ***Normativ-huquqiy tahlil.***

- YI turizm siyosati bo'yicha asosiy hujjatlar, jumladan "Transition Pathway for Tourism", YI turizm siyosati sharhlari va milliy strategiyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, platforma mehnati bo'yicha YI Direktivalari va izohli memorandumlardagi mehnat sharoitlari, bandlik maqomi va ma'lumotlarni himoya qilishga oid normalar o'rganiladi.

- ***Institutsional tahlil.***

- Eurofound, Yevropa Komissiyasi va boshqa institutlarning YI turizm ekotizimi bo'yicha flagship hisobotlari, raqamli va yashil o'tish ta'sirini baholovchi tahlillar asosida mehnat munosabatlari, ijtimoiy dialog va ko'nikmalar siyosatiga ta'sir kanallari aniqlanadi.

- ***Komparativ tahlil.***

- YI tajribasi O'zbekiston sharoitidagi mavjud turizm siyosati, raqamli transformatsiya tashabbuslari va YI bilan hamkorlik loyihalari (Switch Asia, PERETO, MOST va boshqalar) bilan taqqoslanadi.

Metodologik jihatdan, maqola empirik ma'lumot yig'maydi, balki mavjud manbalar asosida konseptual va siyosiy xulosalar chiqarishga qaratilgan.

Natijalar

1. YI turizm ekotizimida raqamli o'tish va mehnat bozoriga ta'siri

Eurofound hisobotida YI turizmida raqamli o'tish quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'layotgani ko'rsatiladi:

- xizmatlar va mahsulotlarni raqamli platformalar orqali taqdim etishning kengayishi;
- ishni tashkil etish va xizmat ko'rsatishni raqamli vositalar yordamida optimallashtirish;
- ko'nikmalar tuzilmasi va malaka talabining raqamli kompetensiyalar tomonga siljishi;
- mehnat sharoitlari va ish sifati indikatorlarining o'zgarishi (ish vaqti, ish yuklamasi, ish haqi, xavfsizlik).

Turizm sanoati ekotizimi bo'yicha sanoat monitoringi ma'lumotlariga ko'ra:

- sayyohlik agentliklarida 2014–2024 yillar oralig'ida bandlik 11 foizga qisqargan;

Date: 17th June-2026

➤ 2019–2023 yillarda ushbu subsektorda bandlik 22 foizga kamaygan, bunda pandemiya va raqamli xizmatlarga o'tish birgalikda rol o'ynagan;

➤ raqamli ko'nikmalar bo'yicha tahlillarda turizmga oid onlayn ish e'lonlarining uchdan bir qismidan ortig'ida o'rtacha darajadagi raqamli ko'nikmalar, beshdan bir qismiga yaqini esa ilg'or raqamli ko'nikmalar talab qilinmoqda.

Bu natijalar raqamli transformatsiya ish o'rinlarini to'liq yo'q qilishdan ko'ra, bandlik tarkibi va ko'nikmalar tuzilmasini o'zgartirayotganini ko'rsatadi. Natijada, YI turizmida kadrlar yetishmovchiligi, malaka bo'shliqlari va ish sifati bilan bog'liq muammolar kuchaymoqda.

2. Platforma mehnati bo'yicha YI Direktivasining asosiy jihatlari

YI Platforma mehnati Direktivasining maqsadi platforma ishchilari uchun to'g'ri bandlik maqomini ta'minlash, bo'htonli "o'zini o'zi band qilgan" maqomni qisqartirish va algoritmik boshqaruv sharoitida mehnat sharoitlarini yaxshilashdir. Asosiy elementlar quyidagilardan iborat:

✓ bandlik munosabatlari mavjudligiga doir "ish munosabatlari taxmini" va isbot yukini platformaga yuklash;

✓ algoritmik qarorlarga asoslangan ishdan bo'shatishni taqiqlash va muhim qarorlar ustidan inson nazoratini majburiy qilish;

✓ platforma ishchilari to'g'risida ma'lum turdagi shaxsiy ma'lumotlarni (psixologik holat, siyosiy qarashlar va h.k.) qayta ishlashni taqiqlash.

Ushbu yondashuv turizm faoliyat yurituvchi raqamli platformalar (onlayn bronlash saytlaridan tortib, ekskursiya, transport va mehmondo'stlik xizmatlari agregatorlarigacha) bilan bog'liq mehnat munosabatlarini tartibga solish uchun muhim normativ asos yaratadi.

3. YI tajribasidan kelib chiqadigan asosiy yo'nalishlar

Jadval 1. YI tajribasining asosiy bloklari va O'zbekiston uchun potensial ahamiyati

Yo'nalish	YI tajribasining mazmuni	O'zbekiston uchun potensial ahamiyati
Raqamli va yashil o'tish	Turizm raqamli (platformalar, smart destinatsiyalar) va yashil (barqarorlik, resurs tejamkorlik) transformatsiyani birgalikda boshqarish	Turizm strategiyalarida raqamli va ekologik maqsadlarni integratsiya qilish, ayniqsa ziyorat, tarixiy va ekoturizm klasterlarida
Mehnat va ko'nikmalar siyosati	Raqamli ko'nikmalar va yashil ko'nikmalar bo'yicha malaka ramkalari, trening dasturlari, KOBlar uchun qo'llab-quvvatlash	Turizm xodimlari va KOBlar uchun raqamli va yashil ko'nikma dasturlarini ishlab chiqish va klaster darajasida joriy etish
Platforma mehnati reglamentatsiyasi	Platforma ishchilarining bandlik maqomi, algoritmik boshqaruv va ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha aniq qoidalar	Onlayn turizm platformalarida ishlovchi gid, transport, mehmonxona va boshqa xizmat ko'rsatuvchi xodimlar uchun huquqiy kafolatlar

Date: 17th June-2026

Ijtimoiy dialog	Turizm va mehmondo'stlikda ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish, raqamli va yashil o'tish masalalarini kollektiv shartnomalarga kiritish	Turizm kasaba uyushmalari, ish beruvchilar uyushmalari va davlat o'rtasida raqamli mehnat muammolarini muhokama qilish platformalarini yaratish
YI-Markaziy Osiyo hamkorligi	Switch-Asia, PERETO kabi loyihalar orqali barqaror turizm bo'yicha YI tajribasini Markaziy Osiyoga transfer qilish	O'zbekiston turizm siyosatida YI tajribasini moslashtirish, ayniqsa barqaror iste'mol va ishlab chiqarish hamda raqamli marketing bo'yicha

Natijalar asosida YI tajribasidan O'zbekiston uchun quyidagi asosiy yo'nalishlar ajralib chiqadi:

- raqamli va yashil o'tishni kompleks ko'rib chiqish;
- platforma mehnatini huquqiy-institutsional tan olish;
- raqamli ko'nikmalar va malaka siyosatini kuchaytirish;
- turizm ijtimoiy dialog va ijtimoiy hamkorlikni kengaytirish;
- YI bilan hamkorlik loyihalarini mehnat sharoitlari va ish sifatiga yo'naltirish.

Muhokama

YI tajribasi raqamli turizm ijtimoiy-mehnat munosabatlarini tartibga solish uzoq muddatli strategik yondashuvni talab qilishini ko'rsatadi. Muhokamani quyidagi asosiy nuqtalarga ajratish mumkin:

▪ *Normativ va institutsional yondashuvlar o'zaro bog'liq.*

- Platforma mehnati bo'yicha YI Direktivalari mehnat sharoitlarini yaxshilashda muhim huquqiy bosqich bo'lsa-da, ularning samaradorligi ijtimoiy dialog, inspeksiya mexanizmlari va ma'lumotlar tizimlari bilan qo'llab-quvvatlangandagina to'liq namoyon bo'ladi. Bu O'zbekiston uchun ham mehnat qonunchiligini yangilashni institutsional islohotlar bilan uyg'unlashtirish zarurligini anglatadi.

▪ *Raqamli texnologiyalar mehnat sharoitlarini ham yaxshilashi, ham yomonlashtirishi mumkin.*

- YI hisobotlari raqamlashtirish turizm ish jarayonlarini optimallashtirishi, ishni yengillashtirishi va masofaviy xizmatlar yaratishi mumkinligini, biroq bir vaqtning o'zida bandlik beqarorligi, daromad o'zgaruvchanligi, ish vaqti noaniqligi va algoritmik nazorat kabi xatarlarni ham kuchaytirishini ko'rsatadi. Shu sababli O'zbekistonda raqamli turizm siyosatini ishlab chiqishda mehnat huquqlari, ijtimoiy himoya va psixologik salomatlik masalalarini ham hisobga olish zarur.

• *KOBlar va hududiy klasterlar uchun maqsadli qo'llab-quvvatlash muhim.*

- YI sanoat ekotizimi hisobotlari kichik va o'rta korxonalar raqamli va yashil transformatsiyadan ortda qolish xavfi yuqoriligini ta'kidlaydi. O'zbekiston turizm klasterlari (masalan, Samarqand, Buxoro, Xiva) uchun ham raqamli infratuzilma, treninglar va konsalting xizmatlari ko'rinishida qo'llab-quvvatlash mehnat sharoitlari va ish sifatini yaxshilashga xizmat qilishi mumkin.

• *YI-Markaziy Osiyo hamkorligi mehnat munosabatlarini ham qamrab olishi mumkin.*

Date: 17th June-2026

- Switch-Asia, PERETO va boshqa loyihalar hozircha asosan barqaror iste'mol va ishlab chiqarish, energiya va resurs tejamkorligi va marketingga qaratilgan bo'lsa-da, kelgusida raqamli turizmda mehnat sharoitlari va ish sifati elementlarini ham integratsiya qilish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu O'zbekiston uchun YI tajribasini bevosita mehnat siyosatiga bog'lash imkonini yaratadi.

Umuman olganda, YI tajribasi raqamli turizmni boshqarishda mehnat munosabatlari masalasini markazga qo'yish, ijtimoiy dialogni kuchaytirish va platforma mehnatini aniq tartibga solish zarurligini tasdiqlaydi. O'zbekiston ham raqamli turizm strategiyalarini ishlab chiqishda aynan shu elementlarni inobatga olishi lozim.

Xulosa

Maqolada Yevropa Ittifoqida raqamli turizmda ijtimoiy-mehnat munosabatlarini tartibga solish bo'yicha shakllanayotgan asosiy yondashuvlar tahlil qilindi va ular O'zbekiston sharoiti nuqtayi nazaridan baholandi. Eurofound, Yevropa Komissiyasi va YI Parlamenti hujjatlari raqamli va yashil o'tish turizmida bandlik, ko'nikmalar va mehnat sharoitlariga sezilarli ta'sir ko'rsatayotgani, platforma mehnati esa mehnat huquqlari va ijtimoiy himoya tizimlarini qayta ko'rib chiqishni talab qilayotganini ko'rsatadi.

O'zbekiston uchun asosiy xulosalar quyidagilardan iborat: raqamli turizm siyosatini ishlab chiqishda mehnat huquqlari va ijtimoiy himoya masalalarini integral yondashuvda ko'rish; platforma mehnatini huquqiy-institutsional tan olish va mehnat sharoitlari bo'yicha minimal standartlarni belgilash; turizm xodimlari va KOBlar uchun raqamli ko'nikmalarni rivojlantirish; turizmda ijtimoiy dialog va ijtimoiy hamkorlikni kuchaytirish; YI bilan hamkorlik loyihalarini mehnat sifatini oshirish bilan bog'lash. Shu asosda raqamli turizmning iqtisodiy salohiyatini maksimal darajada safarbar etish bilan birga, turizm xodimlari uchun munosib mehnat va ijtimoiy himoya kafolatlarini ta'minlash imkoniyati kengayadi.

ADABIYOTLAR:

1. Eurofound (2025) *Sustainable tourism in a digital age: Implications of the twin transitions for employment, working conditions and industrial relations*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
2. Eurofound (2023) *Employment and social developments in tourism under the twin transitions*. Dublin: Eurofound.
3. European Commission (2022) *Transition pathway for tourism*. Brussels: European Commission.
4. European Commission (2023) *Monitoring the twin transition of industrial ecosystems: Tourism ecosystem report*. Brussels: European Commission.
5. European Commission (2021) *Explanatory memorandum to the proposal for a Directive on improving working conditions in platform work*. Brussels: European Commission.

Date: 17th June-2026

6. European Parliament (2024) 'Parliament adopts Platform Work Directive', *European Parliament News*, 23 April. Available at: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240419IPR20584>
7. European Parliament (2015) *Report on new challenges and concepts for the promotion of tourism in Europe (2014/2241(INI))* (A8-0258/2015). Brussels: European Parliament.
8. HOTREC (2025) *Towards a sustainable tourism strategy*. Brussels: HOTREC.
9. Labarile, A. (2024) *The EU tourism policy: Key instruments for the twin transition*. Brussels: European Commission.
10. SWITCH-Asia MOST Project (2020) *Transfer of EU best practices in the field of tourism for the countries of Central Asia*. Brussels: European Commission.
11. Uza (2020) 'New project for sustainable tourism in Central Asia', *UzA News*, 22 November. Available at: https://uza.uz/en/posts/new-project-for-sustainable-tourism-in-central-asia_926128
12. European Profiles (2021) *A model for sustainable tourism in Central Asia: Building capacities, creating awareness, introducing technology*. Athens: European Profiles SA.
13. CSCP (2024) *Enhancing sustainable tourism practices in Central Asia: PERETO project overview*. Wuppertal: Collaborating Centre on Sustainable Consumption and Production.
14. European Commission (2021) *Overview of EU tourism policy*. Brussels: European Commission.

